

Roll No :

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 4

AP-491

M.A. (Final) Examination, 2021

SANSKRIT

(वैदिक साहित्य)

Paper - VII (B)

(वर्ग आ संहिता पाठ)

Time : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर शब्द-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर शब्द-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

प्रत्येक 2

1. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः (उत्तर शब्द सीमा 50 शब्दाः)–

(i) 'दिवा नक्तं शरुमस्मद्युयोतम्' संस्कृतेन स्पष्टं करोतु।

(ii) ऋग्वेदीय-दशममण्डले 164 तमस्य सूक्तस्य कः ऋषिः का च देवता ? संस्कृतेन लिखत।

(iii) शालासूक्तस्य ऋषिः देवता छन्दश्च कथनीयः।

BI-232

(1)

AP-491 P.T.O.

- (iv) दीर्घायुष्यसूक्तस्य ऋषिः देवता छन्दश्च कथनीयः।
 (v) वाजसनेयि-संहितायाः प्रथमाध्यायस्य एकस्य मन्त्रस्य सारः लेख्यः।
 (vi) शं नो देवीः पूर्णं मन्त्रं लिखत।
 (vii) आपो हि ष्ठा पूर्णं मन्त्रं लिखत।
 (viii) कम्पस्वरितः कुत्र भवति ? सोदाहरणं लिखत।
 (ix) षण्णां वेदाङ्गानां महत्ता ऋग्वेदभाष्यभूमिकायां कथं वर्णिता ?
 (x) सायणमते वेदनित्यत्वं प्रतिपादनीयम्।

खण्ड-ब

प्रत्येक 8

- अधोलिखितेषु पञ्चप्रश्नाः समाधेयाः। प्रश्नसंख्या 2, 3 अनिवार्याः सन्ति। (शब्द-सीमा 200 शब्दाः)–
2. अधोलिखितयोः मन्त्रयोः कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य ससंदर्भं सटिप्पणश्च व्याख्या संस्कृतमाध्यमेन विधेया–
- (क) उपायातं दाशुषे मर्त्याय रथेन वाममश्विना वहन्ता।
 युयुतमस्मदनिराममीवां दिवा नक्तं माध्वी त्रासीथां नः॥
- (ख) मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विराट्।
 उताहमस्मि संजया पत्यौ मे श्लोक उत्तमः॥
3. निम्नलिखितयोः मन्त्रयोः कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य सन्दर्भं व्याख्यां संस्कृतमाध्यमेन विधेया–
- (क) ऋतं च सत्यं चाभीद्धात् तपसोऽध्यजायत।
 ततो राज्यजायत् ततः समुद्रो अर्णवः॥
- (ख) भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जन्ति दक्षिणम्।
 भद्रं वैवस्वते चक्षुर्बहुत्रा जीवतो मनः॥
4. अधोलिखितमन्त्रयोरेकस्य मन्त्रस्य पदपाठः करणीयः –
- (क) उत त्वः पश्यन् न ददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम्।
 उतो त्वस्मै तन्वं। वि स्रत्ये जायेव पत्य उराती सुवासाः।
- (ख) द्यौष्ट्रा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविदाने।
 यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः॥

5. कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य ससन्दर्भं सटिप्पणश्च व्याख्या विधेया—

(क) मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कमज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात्।

ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम्॥

(ख) कालो अश्वौ वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षो अजरो भूरिरिताः।

तमा रौहन्ति क्वयौ विपश्चितस्तस्ये चक्रा भुवनानि विश्वा॥

6. अधोलिखितस्य मन्त्रस्य सप्रसंग अनुवादः करणीयः —

इषे त्वोज्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मण आप्यायध्वमघ्न्या इन्द्राय भागं
प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा वस्तेन ईशत माघशंसो ध्रुवा अस्मिनोपतौ स्यात बह्वीयेजमानस्य पशून्पाहि।

अथवा

पूरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीं जीवदानुम्। यामैरयंश्चन्द्रमसि स्वधामिस्तामु धीरासो अनुदिश्य
यजन्ते। प्रोक्षणीरासादय द्विषतो वद्योऽसि।

7. निम्नांकितस्य मन्त्रस्य सप्रसङ्गव्याख्या करणीया—

स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी।

यच्छ नः शर्म सप्रथाः॥

अथवा

हते दृंहं मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम्। मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे। मित्रस्य
चक्षुषा समीक्षामहे॥

8. सायणकृत्ऋग्वेदभाष्यभूमिकामद्यिकृत्य

मन्त्रब्राह्मणयोः वेदनामधेयमिति विचार्यताम्।

अथवा

सायणाचार्यः कथं वेदमाप्तप्रमाणम् अमन्यत्।

खण्ड-स

प्रत्येक 20

अधोलिखितेषु चतुर्षु प्रश्नेषु कौचित् द्वौ समादेयौ (शब्द-सीमा 500 शब्दाः) —

BI-232

(3)

AP-491 P.T.O.

9. कयोश्चिद् द्वयोः मन्त्रयोः ऋषिच्छन्दो देवतादिविवेचनपूर्वकं व्याख्या करणीया—

(क) अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात्।

समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान् देवस्तमसो निरमोचि ॥

(ख) समुद्रादर्णवादधि संवत्सरो अजायत।

अहोरात्राणि विदधद्विश्वस्य भिषतो वशी ॥

(ग) पूर्णः कुम्भोऽधिकाल आहितस्तं वै पश्यामो बहुधा नु सन्तः।

स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमन् ॥

(घ) अन्तर्गर्भश्चरित देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः।

स भूतो भव्यं भविष्यत् पिता पुत्रं प्र विवेशा शचीभिः ॥

10. कयोश्चिद् द्वयोः सूक्तयोः मन्त्रोल्लेखसहितं सारांशं लिखत्—

(i) ब्रह्मचारीसूक्तम्

(ii) धनान्नदानसूक्तम्

(iii) दुःस्वप्ननाशनसूक्तम्

(iv) सांमनस्यसूक्तम्

11. कयोश्चिद् द्वयोः मन्त्रयोः ऋषिच्छन्ददेवताभिः सह ससन्दर्भं सटिप्पणश्च व्याख्या विधेया—

(क) युष्मा इन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थ। अग्न्ये त्वा जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि। दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वं देवयज्यायै यद्वोऽशुद्धाः पराजघ्नुरिदं व स्तच्च्युन्धामि।

(ख) प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टुप्तं रक्षः निष्टुक्षा अरातयः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि।

(ग) भूर्भवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्।

(घ) नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यांस्ते अस्मत्तापन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव।

12. सायणमतेन वेदानामपौरुषेयत्वं प्रतिपादयत।

अथवा

सायणकृतऋग्वेदभाष्यभूमिकामधिकृत्य वेदस्य सत्ताविषयकविचारान् प्रतिपादयत।

BI-232

(4)

AP-491